

Małgorzata Gawrycka

Politechnika Gdańska

ZMIANY W STRUKTURZE ZATRUDNIENIA, POZIOMIE WYNAGRODZENIA I KWALIFIKACJACH PRACOWNIKÓW W POLSCE

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zmian, jakie nastąpiły w sektorach ekonomicznych gospodarki narodowej z punktu widzenia przemieszczeń pracowników, ich wykształcenia oraz poziomu wynagrodzenia w latach 2000-2009. Obserwowane zmiany w strukturze zatrudnienia są jedną z ważniejszych charakterystyk określających rozwój gospodarczy.

Słowa kluczowe: struktura zatrudnienia, wynagrodzenie, transformacja.

1. Wstęp

Procesy gospodarcze zachodzące od początku lat 90. XX w. w Polsce doprowadziły do przemian strukturalnych w gospodarce narodowej. Wywołane one były przede wszystkim zmianami społeczno-gospodarczymi (zmianą ustroju gospodarczego) oraz wdrażaniem nowych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacją procesu produkcji oraz zarządzania pracą. Obserwowane zmiany w strukturze zatrudnienia są jedną z ważniejszych charakterystyk określających rozwój gospodarczy. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zmian, jakie nastąpiły w sektorach ekonomicznych gospodarki narodowej z punktu widzenia przemieszczeń pracowników, ich wykształcenia oraz poziomu wynagrodzenia w latach 2000-2009.

2. Przeobrażenia w trójsektorowej strukturze zatrudnienia

Budowa gospodarki rynkowej, procesy integracyjne i globalizacyjne oraz rosnąca konkurencja na rynku zarówno krajowym, jak i zagranicznym wymuszały (i nadal mają wpływ na gospodarkę) procesy zmian strukturalnych w gospodarce, w tym także przemiany w trójsektorowej strukturze zatrudnienia, której koncepcja została rozwinięta w latach 30. XX w. przez A.B.G. Fishera, C. Clarka i J. Fourastiego¹.

¹ C. Clark, *The Conditions of Economic Progress*, Macmillan, London 1940, s. 317-334; A.B.G. Fisher, *Production, primary, secondary and tertiary*, „The Economic Records” 1939, no. 28, s. 5-6, 24-28; J. Fourastie, *Die grosse Hoffnung des zwanzigsten Jahrhunderts*, Koln 1954, s. 11-112.

Tzw. teoria trzech sektorów gospodarki wyjaśnia rolę poszczególnych jej sektorów w procesie rozwoju gospodarek. Zgodnie z ujęciem makroekonomicznym, w rozwiniętej gospodarce rynkowej następuje zmniejszenie znaczenia sektora I (rolnictwa), a następnie również sektora II (przemysłu), na rzecz rozwoju sektora III (usług). Zmienność pozycji sektorów gospodarki wyjaśnia udział poszczególnych sektorów w ogólnym bilansie absorpcji siły roboczej.

Tradycyjny podział gospodarki na trzy sektory wzbudzał wiele kontrowersji. Dotyczyły one zwłaszcza sektora III, jego heterogeniczności. Wskazywano, że sektor ten grupuje nie tylko usługi luksusowe, ale także te o stosunkowo niskiej dochodowej elastyczności popytu. Próby udoskonalenia koncepcji III sektora doprowadziły do dezagregacji tego sektora na mniejsze grupy. W literaturze przedmiotu wymienia się m.in. koncepcję czterech sektorów gospodarki L. Menza. Wyodrębnił on z sektora III grupę branż uwzględniających wykorzystanie czasu wolnego i kształcenie, zaliczając je do sektora IV. Koncepcję pięciu sektorów, powstałych w oparciu o podział sektora III, wprowadził S.G. Triantis. Spośród polskich badań na uwagę zasługuje podział dokonany przez M. Kabaję, który dokonał dezagregacji sektora III na cztery grupy dziedzin².

Sektor III grupuje zróżnicowane usługi uzależnione od stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego. Współczesna literatura przedmiotu wyróżnia 4 fazy rozwoju usług³:

- pierwotną – dominują usługi nie wymagające wysokich kwalifikacji,
- wzrostową – charakteryzującą się rozwojem usług wymagających kwalifikacji,
- obsługi przemysłu – dominują usługi dla przemysłu i gospodarstw domowych,
- wiedzochłonną – rozwój usług opartych na wysokich technologiach.

Rola sektora usług w rozwoju gospodarczym została wyeksponowana przez W. Galensona, który twierdził, iż absorpcja siły roboczej przez przemysł nie musi być głównym czynnikiem wzrostu zatrudnienia i rozwoju gospodarczego. To właśnie sektor usług (szczególnie w krajach rozwijających się), może przesądzać o wzroście zatrudnienia, a jego rozwój może pozytywnie oddziaływać na całą gospodarkę⁴.

² L. Menz, *Der tertiäre Sektor, Der Dienstleistungsbereich in den modernen Volkswirtschaften*, Zürich 1965, s. 30-36; S.G. Triantis, *Economic progress, occupational redistribution and international terms of trade*, „The Economic Journal” 1953; M. Kabaj, *Elementy pełnego i racjonalnego zatrudnienia w gospodarce socjalistycznej*, PWN, Warszawa 1972, s. 169-172; D. Kotlorz, *Przeobrażenia struktur zatrudnienia w Polsce w okresie transformacji. Wybrane problemy*, GWSH, Katowice 2004, s. 14-17.

³ S. Flejterski, A. Panasiuk, J. Perenc, G. Rosa, *Współczesna ekonomika usług*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 36.

⁴ W. Galenson, *Economic development and the sectoral expansion of employment*, „International Labour Review” 1963, no. 6, s. 512.

3. Struktura zatrudnienia a kwalifikacje i wynagrodzenia pracowników

Gospodarka polska, jako członek ugrupowania integracyjnego oraz coraz ważniejszy partner na rynku międzynarodowym, zmuszona jest do wdrażania kolejnych zmian strukturalnych, tak aby gospodarka stała się bardziej konkurencyjna. Współcześnie wzrasta rola gałęzi gospodarki zaawansowanych technologicznie. W związku z tym można sądzić, iż coraz większe znaczenie będą miały kwalifikacje zawodowe pracowników. Zmianie ulega także zapotrzebowanie na wykwalifikowane zasoby pracy. Zmiany te w dużej mierze związane będą z rynkiem pracy. Widoczne są już przemiany w sektorze usług w gospodarce polskiej, w którym powstają nowe podmioty gospodarcze opierające swoją działalność na nowoczesnych technologiach informatycznych. Zmienia się także organizacja pracy, co umożliwi zastosowanie niestandardowych form zatrudnienia. Przeobrażenia te wymuszają zarówno na pracodawcach, jak i na pracownikach umiejętność dostosowywania się do nowych warunków działania zgodnych z realiami rynku.

Należy dodać, że zmiany te są tendencją ogólnoświatową. Są one, jak już wspomniano, efektem postępu technicznego, technologicznego i wymogów związanych z funkcjonowaniem nowoczesnej gospodarki rynkowej. Można przypuszczać, że potencjalni pracownicy będą zmuszeni do ustawicznego podwyższania swoich kwalifikacji, tak aby dostosowywać je w pełni do obowiązujących reguł rynkowych. Na pewno efektem pozytywnym będzie wyższa jakość zasobów ludzkich. Różnego rodzaju szkolenia, kursy przekwalifikowujące, doszkalać muszą odpowiadać potrzebom dynamicznego rozwoju sektora usług. Jest to niezbędne w celu budowy nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy, mogącej konkurować na rynku międzynarodowym.

Trójsektorowe przeobrażenia struktury zatrudnienia to nie jedyne zmiany obserwowane na rynku pracy. Regionalne zróżnicowanie bezrobocia i rosnące wymagania wobec potencjalnych pracownikó, przyczyniające się do zdobywania coraz wyższych kwalifikacji, mają wpływ na poziom wynagrodzenia pracowników. Zależność między poziomem bezrobocia a wysokością płac na regionalnych rynkach pracy w literaturze przedmiotu wielokrotnie była podejmowana. Zaproponowana m.in. przez D.G. Blanchflowera i A.J. Oswalda koncepcja krzywej płac wyjaśnia zróżnicowanie płac na poszczególnych rynkach pracy. Zgodnie z tą koncepcją regiony o wysokiej stopie bezrobocia charakteryzują się niższym poziomem płac realnych aniżeli regiony, w których stopa bezrobocia kształtuje się na niższym poziomie. Występującą ujemną zależność między poziomem płac a stopą bezrobocia autorzy nazwali krzywą płac (*wage curve*)⁵. Teoretyczne aspekty krzywej płac oparte są na

⁵ D.G. Blanchflower, A.J. Oswald, *The Wage Curve*, Working Paper, no. 3181, NEBER, Cambridge 1990; D.G. Blanchflower, A.J. Oswald, *The Wage Curve*, MIT Press, Cambridge, MA, 1994.

modelach nowej ekonomii keynesowskiej: modeli przetargów płacowych, modeli niepisanych kontraktów oraz na gruncie teorii płac wydajnościowych⁶.

Jak już wspomniano, przeprowadzone przez D.G. Blanchflowera i A.J. Oswalda badania empiryczne potwierdziły występowanie ujemnej zależności między poziomem płac a stopą bezrobocia w większości krajów charakteryzujących się wysokim poziomem rozwoju. W krajach przechodzących transformację systemową (w tym także w Polsce) również podejmowane były badania mające na celu empiryczne uzasadnienie krzywej płac⁷. Wyniki badań potwierdziły występowanie ujemnej zależności między stopą bezrobocia a poziomem płac na regionalnych rynkach pracy. Jednak zależność ta nie była silna⁸. Można wnioskować, iż stopa bezrobocia nie jest czynnikiem w istotny sposób określającym poziom płac. Zdaniem A. Rogut różnice te w większym stopniu wyjaśnia się przez zróżnicowanie w poziomie wydajności pracy i regionalnej struktury pracujących⁹.

W drugiej połowie XX w. zainicjowano w USA badania wpływu zmian technologicznych na wynagrodzenia pracowników. Teorie wyjaśniające te zjawiska zostały ujęte w kilka grup. Niektóre z nich oparte są na hipotezie, iż wpływ na wynagrodzenia pracowników miała zmiana struktury gospodarek (większy popyt na produkty wytwarzane w sektorach, które zgłaszają popyt na pracowników o wyższych kwalifikacjach). Inne z kolei opierają się na hipotezie, że zmiana struktury specjalizacji krajów w produkowaniu dóbr, która jest efektem liberalizacji handlu międzynarodowego, powoduje zmiany w poziomie wynagrodzenia pracowników. Kraje OECD mające przewagę komparatywną w produkcji dóbr wymagającej wykwalifikowanej siły roboczej charakteryzują się wyższą stawką płac.

Wielu specjalistów zgadza się z hipotezą rozwoju technologicznego promującego wysokie kwalifikacje pracowników (tzw. *Skill-Biased Technical Change*), z której wynika, że pracownicy posługujący się nowymi technologiami i podejmujący pracę w sektorach gospodarki o wysokim stopniu innowacyjności osiągają korzyści w postaci znacznie wyższych stawek płac¹⁰.

Przemiany strukturalne zachodzące współcześnie w krajach rozwiniętych mają wpływ na przemieszczanie się pracowników. Przesunięcia te odbywają się pomiędzy sektorami gospodarki, w których występują znaczne różnice w poziomie wynagrodzeń za pracę. Zdaniem P. Kumora w Polsce również pojawiły się podobne tendencje, czego przykładem może być szybko rozwijający się sektor usług. Absorbuje

⁶ A. Rogut, *Presja płacowa a bezrobocie równowagi*, [w:] *Bezrobocie równowagi w gospodarce polskiej*, red. W. Kwiatkowska, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, s. 131-135.

⁷ M. Góra, *Trwale wysokie bezrobocie w Polsce. Wyjaśnienia i propozycje*, „Ekonomista” 2005, nr 1; M. Góra, U. Sztanderska, *Regional Differences in Labour Market in Poland: Earnings, Unemployment Flows and Rates*, Discussion Paper no. 48, info Institute for Economic Research, 1998.

⁸ A. Rogut, *Presja płacowa...*, s. 130.

⁹ A. Rogut, *Krzywa płac w gospodarce polskiej w latach 1995-2005*, „Bank i Kredyt” nr 4, 2005.

¹⁰ I. Marcinkowska, A. Ruzik, P. Strawiński, M. Walewski, *Badanie struktury i zmian rozkładu wynagrodzeń w Polsce w latach 2000-2006*, Departament Analiz Ekonomicznych i Prognoz, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2008, s. 6-7.

on zasoby siły roboczej na rzecz zmniejszenia udziału pracujących w tradycyjnych sektorach gospodarki narodowej. Sektor ten wchłania pracowników dzięki stosunkowo wysokim wynagrodzeniom. Sytuacja ta powoduje wzrost nierówności płac w polskiej gospodarce¹¹.

4. Analiza struktury zatrudnienia oraz wynagrodzenia w gospodarce narodowej

Zmiany zachodzące w gospodarce polskiej na początku XXI w. miały wpływ na przeobrażenia w strukturze zatrudnienia, co potwierdzają dane na temat struktury pracujących w sektorach ekonomicznych gospodarki.

Tabela 1. Struktura pracujących według sektorów gospodarki narodowej (w %)

Lata	Sektor I	Sektor II	Sektor III
2000	27,9	25,5	46,6
2004	16,9	27,6	55,5
2006	16,2	27,7	56,1
2008	15,2	28,0	56,8
2009	15,3	27,2	57,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Małego Rocznika Statystycznego GUS” z lat 2001, 2005, 2007, 2009, 2010, Dział 5 i 6, s. 132-135, www.stat.gov.pl, 1.02.2010.

W latach 2000-2009 nastąpiły istotne przeobrażenia w strukturze pracujących. W sektorze I udział pracujących w badanym okresie systematycznie się obniżał. W 2009 r. odsetek pracujących w tym sektorze był o 12,7 punktu procentowego niższy aniżeli w 2000 r. przyjętym w niniejszym opracowaniu jako rok bazowy. W sektorze II można było zaobserwować pewne wahania. W 2000 r. udział pracujących w badanym sektorze wynosił 25,5% i w niewielkim stopniu wzrastał aż do 2008 r. W ostatnim spośród badanych lat odsetek pracujących w sektorze II wynosił 27,2%. Oznacza to, iż był on wyższy o 2,2 punktu procentowego aniżeli w 2000 r. Odsetek pracujących w sektorze usług w całym badanym okresie wzrastał. W 2000 r. wynosił niespełna 47%, natomiast w 2009 r. był wyższy o 10,9 punktu procentowego.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że w latach 2000-2009 przeobrażenia w trójsektorowej strukturze pracujących w gospodarce polskiej były zgodne z prawidłowościami zmian strukturalnych w procesie rozwoju gospodarczego krajów o ukształtowanej gospodarce rynkowej UE. Sektor usług wykazywał w badanym okresie znaczną absorpcję siły roboczej. Pomimo zaobserwowanych pozytywnych zmian związanych ze zwiększeniem udziału pracujących w sektorze usług osiągnięte w gospodarce polskiej proporcje w strukturze pracujących nadal odbiegają od struktur w najbardziej rozwiniętych gospodarczo krajach UE. Odsetek pracujących

¹¹ P. Kumor, *Zależność nierówności płac od poziomu rozwoju gospodarczego*, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 7-8.

w tych krajach w rolnictwie (sektor I) kształtuje się w przedziale od 4 do 8% pracujących w całej gospodarce. W Polsce jest nadal wysoki, gdyż odsetek pracujących w rolnictwie przekracza 15%. W sektorze usług rozwiniętych gospodarek rynkowych udział pracujących sięga 70%, natomiast w Polsce niewiele ponad 50% ogółu pracujących w gospodarce narodowej¹².

Można zatem wnioskować, iż w gospodarce polskiej w dalszym ciągu powinny być wdrażane reformy strukturalne mające na celu zwiększenie konkurencyjności gospodarki na wewnętrznym rynku UE oraz na rynku międzynarodowym. Dla osiągnięcia celów długookresowych konieczne jest powstawanie i rozwój nowoczesnych dziedzin gospodarki charakteryzującej się wyższą produktywnością i nowoczesnością.

Warto dodać, iż budowa nowoczesnej gospodarki wymaga dostosowywania się pracowników do potrzeb zmieniającego się rynku pracy. Rozwojowi sektora III towarzyszy wyższe zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowane kadry pracowników. Wiedza, umiejętności i kwalifikacje zawodowe stają się ważnymi zasobami przedsiębiorstw. Postęp techniczny i technologiczny wymusza ciągle dostosowywanie się pracowników do wymogów obowiązujących na rynku pracy. W latach 2000-2009 struktura pracujących w gospodarce polskiej z uwzględnieniem poziomu wykształcenia uległa znacznym przeobrażeniom (tab. 2).

Tabela 2. Struktura pracujących według poziomu wykształcenia (w%)

Wykształcenie	2000	2004	2006	2008	2009
Wyższe	14,1	20,6	22,3	23,8	26,1
Policealne i średnie zawodowe	30,5	29,0	29,3	28,6	28,4
Średnie ogólnokształcące	7,0	7,9	8,1	8,8	9,2
Zasadnicze zawodowe	33,6	31,3	30,3	30,1	28,8
Podstawowe i gimnazjalne	14,8	11,2	9,4	8,7	7,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Małego Rocznika Statystycznego GUS” z lat 2001, 2005, 2007, 2009, 2010, Dział 5 i 6, s. 135-138, www.stat.gov.pl, 1.02.2010.

Odsetek pracujących w gospodarce polskiej osób legitymujących się wykształceniem wyższym w 2009 r. był o 12 punktów procentowych wyższy w porównaniu z 2000 r. Powstanie prywatnych szkół wyższych i możliwość kształcenia na poziomie wyższym licencjackim przyczyniły się do podwyższenia poziomu wykształcenia Polaków¹³. Można wnioskować, iż większe możliwości dostępu do kształcenia na poziomie wyższym przyczyniły się do obniżenia udziału pracujących osób legitymujących się wykształceniem policealnym i średnim zawodowym. Ich odsetek w badanym okresie obniżył się o 2,1 punktu procentowego. Nadal jednak udział

¹² Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2009, GUS, Warszawa 2010, dział IV, s. 170, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_PM_rocznik_stat_miedzynarodowy_2009.pdf, 7.02.2010.

¹³ W badaniu pominięto aspekty związane z jakością kształcenia.

osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym, podobnie jak osób legitymujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym dominował w strukturze pracujących w gospodarce polskiej. Pozytywne zmiany związane z podwyższaniem poziomu wykształcenia społeczeństwa polskiego potwierdza obniżenie się udziału osób bez przygotowania zawodowego w strukturze pracujących. W 2009 r. odsetek tych osób wynosił 7,5%. Oznacza to, iż był on niższy o ponad 7 punktów procentowych w porównaniu z 2000 r.

Przemieszczanie się pracowników pomiędzy sektorami i podwyższanie przez nich kwalifikacji zawodowych mają wpływ na poziom wynagrodzeń (tab. 3). W latach 2000-2006 i 2009 przeciętne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej było wyższe średnio w skali prawie 5% aniżeli przeciętne wynagrodzenie brutto w sektorze I. Niższe wynagrodzenie w tym sektorze może wynikać z tego, iż odsetek osób podejmujących w nim pracę charakteryzuje się niskimi kwalifikacjami zawodowymi. Wyjątkiem był 2008 r., kiedy to wynagrodzenie w sektorze I było o 2% wyższe od przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej. Można przypuszczać, że wynikało to w dużym stopniu z ograniczonej podaży produktów rolnych w związku z niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi (powódź) oraz z uruchomienia licznych źródeł finansowania rolnictwa z funduszy UE.

Tabela 3. Relacja przeciętnego wynagrodzenia brutto ogółem do przeciętnego wynagrodzenia brutto w sektorze I i II gospodarki (w %)

Wyszczególnienie	2000	2004	2006	2008	2009
Sektor I	92,9	94,7	97,0	102,0	96,0
Sektor II					
Przemysł	104,8	103,2	100,3	101,0	99,0
Budownictwo	94,8	85,7	83,0	86,0	85,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Małego Rocznika Statystycznego GUS” z lat 2001, 2005, 2007, 2009, 2010, Dział 5 i 6, s. 172-175, www.stat.gov.pl, 1.02.2010.

W latach 2000-2008 relacja przeciętnego wynagrodzenia brutto w przemyśle (sektor II) do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej mieściła się w przedziale od 100,3 do 104,8%. Przeciętne wynagrodzenie brutto w przemyśle w badanym okresie było średniorocznie wyższe o 2,3% od przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej. Jedynie w 2009 r. przeciętne wynagrodzenie w przemyśle było niższe o 1% od przeciętnego wynagrodzenia brutto w całej gospodarce. Wyższe wynagrodzenie w przemyśle w porównaniu z przeciętnym wynagrodzeniem brutto w gospodarce narodowej może być efektem wzrostu wydajności pracy w tej sekcji gospodarki, potrzebą zatrudniania pracowników posiadających coraz wyższe kwalifikacje zawodowe ze względu na wykorzystywanie w tej branży nowych technologii, które przesądzą o pozycji konkurencyjnej na rynku UE i międzynarodowym.

Na uwagę zasługuje sekcja budownictwo sektora II. Jedynym rokiem, w którym relacja przeciętnego wynagrodzenia brutto w budownictwie do przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej sięgała prawie 95%, był rok 2000. W pozostałych badanych latach mieściła się ona w przedziale od 83 do 86%. Przeciętne wynagrodzenie brutto w budownictwie było niższe w porównaniu z przeciętnym wynagrodzeniem w gospodarce narodowej o ponad 15%. Budzi to pewne zaskoczenie, gdyż z badań opinii społecznej wynikało, że po wstąpieniu Polski do struktur UE wielu wyspecjalizowanych pracowników budowlanych emigrowało do państw, w których dochody z tytułu świadczenia pracy w budownictwie są znacznie wyższe aniżeli w Polsce¹⁴. Sytuacja taka powinna spowodować presję na wzrost wynagrodzeń, jednak w rzeczywistości tak nie było.

Ze względu na duże zróżnicowanie przeciętnego wynagrodzenia brutto w sektorze usług oraz zmiany dokonane przez GUS w klasyfikacji PKD, która została dostosowana do obowiązujących wymogów UE, w dalszej części opracowania szczegółowej analizie poddano lata 2006, 2008 i 2009 (tab. 4). Najniższe przeciętne wynagrodzenie brutto zanotowano w sekcji zakwaterowanie i gastronomia sektora usług. Wynagrodzenie to było niższe średnio w skali roku o prawie 40% od przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej.

Tabela 4. Relacja przeciętnego wynagrodzenia brutto ogółem do przeciętnego wynagrodzenia brutto w poszczególnych sekcjach sektora usług (w %)

Wyszczególnienie	2006	2008	2009
Handel	81,0	83,0	81,0
Transport	96,0	96,0	93,0
Zakwaterowanie i gastronomia	63,0	62,0	61,0
Informacja i komunikacja	179,0	172,0	171
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	180,0	171,0	169,0
Obsługa rynku mieszkaniowego	110,0	106,0	104,0
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	130,0	123,0	126,0
Administracja publiczna i obrona narodowa	126,0	129,0	130,0
Edukacja	104,0	101,0	102,0
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	85,0	95,0	98,0
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	93,0	91,0	91,0
Pozostała działalność usługowa	91,0	79,0	77,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Małego Rocznika Statystycznego GUS” z lat 2007, 2009, 2010, Dział 5 i 6, s. 172-175, www.stat.gov.pl, 1.02.2010.

¹⁴ P. Kaczmarczyk, *Współczesne migracje zagraniczne Polaków – skala, struktura oraz potencjalne skutki dla rynku pracy*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, http://mighealth.net/pl/images/d/d4/Raport_fise_wspolczesne.pdf, 7.02.2011, s. 10.

Relacja przeciętnego wynagrodzenia brutto w sekcji zakwaterowania i gastronomii do przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej sięgała niewiele ponad 60%. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie brutto zanotowano w dwóch sekcjach: informacja i komunikacja oraz działalność finansowa i ubezpieczeniowa. W obu wymienionych sekcjach przeciętne wynagrodzenie brutto było o ponad 70% wyższe od przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej. Fakt ten wyjaśnić można tym, iż w sekcjach tych zatrudniani są specjaliści wyższego szczebla, wykorzystujący nowoczesne technologie i zapewne legitymujący się wyższym wykształceniem. Pomimo zaobserwowanego osłabienia koniunktury w 2009 r. przeciętne wynagrodzenie brutto w badanych sekcjach nie uległo obniżeniu.

Warto zwrócić uwagę na sekcję związaną z działalnością profesjonalną, naukową i techniczną. Można przypuszczać, iż osoby pracujące w tej sekcji charakteryzują się, podobnie jak w dwóch ostatnio omawianych sekcjach, wysokimi kwalifikacjami zawodowymi. Pomimo tego, ich przeciętne wynagrodzenie brutto było niższe od przeciętnego wynagrodzenia brutto w sekcji informacja i komunikacja oraz działalność finansowa i ubezpieczeniowa średnio w skali roku prawie o 30%. Relacja przeciętnego wynagrodzenia brutto w sekcji działalność profesjonalna, naukowa i techniczna do przeciętnego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej kształtowało się w przedziale od 126 do 130%.

5. Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że dotychczasowy kierunek zmian struktury gospodarki i zatrudnienia jest zgodny z tym, co występuje w krajach charakteryzujących się ukształtowanym systemem gospodarki rynkowej i wysokim poziomem rozwoju. Pomimo dokonanych wielu istotnych przeobrażeń w gospodarce polskiej, którym towarzyszą zmiany w poziomie wykształcenia pracowników, nadal w polityce makroekonomicznej państwa powinna nastąpić stymulacja wzrostu roli sektora III (usług). Do tego potrzebne jest uruchomienie mechanizmów stymulujących wzrost gospodarczy, który pozytywnie będzie oddziaływał na konkurencyjność polskiej gospodarki. Problemem polityki strukturalnej jest zbyt duże zatrudnienie w sektorze rolniczym (I). Niezbędna jest redukcja zatrudnienia w tym sektorze. Jednak wymaga to podejmowania działań związanych z wieloaspektowym rozwojem wsi i tych sekcji, które będą sprzyjały tworzeniu miejsc pracy poza rolnictwem, m.in. w sektorze usług. Sektor ten „wchłania” jednak zasoby legitymujące się wysokimi kwalifikacjami zawodowymi, dlatego dużą rolę przypisuje się edukacji i kształceniu ustawicznemu. Dlatego też wydaje się, iż tylko prowadzenie kompleksowych działań może przyczynić się nie tylko do przeobrażeń w strukturze pracujących i poziomie ich wykształcenia, ale także do zmniejszenia dysproporcji w poziomie dochodów osiąganych przez różne grupy społeczne w Polsce.

Literatura

- Blanchflower D.G., Oswald A.J., *The Wage Curve*, Working Paper, no. 3181, NEBER, Cambridge 1990.
- Blanchflower D.G., Oswald A.J., *The Wage Curve*, MIT Press, Cambridge, MA, 1994.
- Clark C., *The Conditions of Economic Progress*, Macmillan, London 1940.
- Fisher A.B.G., *Production, primary, secondary and tertiary*, „The Economic Records” 1939, no. 28.
- Flejterski S., Panasiuk A., Perenc J., Rosa G., *Współczesna ekonomika usług*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Fourastie J., *Die grosse Hoffnung des zwanzigsten Jahrhunderts*, Köln 1954.
- Galenson W., *Economic development and the sectoral expansion of employment*, „International Labour Review” 1963, no. 6.
- Góra M., *Trwale wysokie bezrobocie w Polsce. Wyjaśnienia i propozycje*, „Ekonomista” 2005, nr 1.
- Góra M., Sztanderska U., *Regional Differences in Labour Market in Poland: Earnings, Unemployment Flows and Rates*, Discussion Paper no. 48, info Institute for Economic Research, 1998.
- Kabaj M., *Elementy pełnego i racjonalnego zatrudnienia w gospodarce socjalistycznej*, PWN, Warszawa 1972.
- Kaczmarczyk P., *Współczesne migracje zagraniczne Polaków – skala, struktura oraz potencjalne skutki dla rynku pracy*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, http://mighealth.net/pl/images/d/d4/Raport_fise_wspolczesne.pdf.
- Kotlorz D., *Przeobrażenia struktur zatrudnienia w Polsce w okresie transformacji. Wybrane problemy*, GWSH, Katowice 2004.
- Kumor P., *Zależność nierówności płac od poziomu rozwoju gospodarczego*, „Gospodarka Narodowa” 2010, nr 7-8.
- „Mały Rocznik Statystyczny GUS”, 2001, 2005, 2007, 2009, 2010, GUS, Warszawa, www.stat.gov.pl/gus/5840_2144PLK_HTML.htm.
- Marcinkowska I., Ruzik A., Strawieński P., Walewski M., *Badanie struktury i zmian rozkładu wynagrodzeń w Polsce w latach 2000-2006*, Departament Analiz Ekonomicznych i Prognoz, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2008.
- Menz L., *Der tertiäre Sektor; Der Dienstleistungsbereich in den modernen Volkswirtschaften*, Zürich 1965.
- „Rocznik Statystyki Międzynarodowej” 2009, GUS, Warszawa 2010, www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_PM_rocznik_stat_miedzynarodowy_2009.pdf.
- Rogut A., *Krzywa płac w gospodarce polskiej w latach 1995-2005*, „Bank i Kredyt” 2005, nr 4.
- Rogut A., *Presja płacowa a bezrobocie równowagi*, [w:] *Bezrobocie równowagi w gospodarce polskiej*, red. W. Kwiatkowska, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, s. 131-135.
- Triantis S.G., *Economic progress, occupational redistribution and international terms of trade*, „The Economic Journal” 1953.

CHANGES IN THE STRUCTURE OF EMPLOYMENT, LEVEL OF SALARY AND EMPLOYEES' QUALIFICATIONS IN POLAND

Summary: The aim of the following elaboration is to present the mentioned transformations that occurred in the sectors of national economy from the perspective of employees' displacement, their competence and level of salaries in 2008-2009. The noticeable transformations of the employment structure are one of the most essential factors determining the economic development.